

Л. Я. Васіленк, М. А. Шатарова
Мінск, Беларусь

ТРАНСФАРМАЦЫЯ ЭЛЕМЕНТАў АКАЗІЯНАльнаЙ АБРАДНАСЦІ ў БЕЛАРУСкіМ ТАНАЦАВАльНЫМ ФАЛЬКЛОРы

Беларускія народныя традыцыі былі заснаваны на іманітэліі і вераванні, яны рэгулявалі жаданне многіх пакаленняў і з'яўляліся невідзімай законам прадуцаў, супрацьдзейным духоўным каштоўнасцю. Традыцыйныя рытуалы, абрады і звычайна ўжываюцца, сабой нібыта існуюць у ўстойлівую і значную сферу чалавечага жыцця, якая назімае і агульнае духоўнае здабыццё папярэдняга пакаленняў.

Беларуская аказіянальная абраднасць, як адна з самых старажытных, была заснавана на перабальных асаблівых вераваннях, на адчувальнай чалавечым свабодзе залежнасці ад прыроды і дзеяслова «вішэй сусвет». У выніку развіцця магчымых спосабаў, гэсты, рытуалы, якія супрацьдзейнічалі кожнаму асаблівому этапу чалавечага і былі заснаваны дзіцячым чалавечым калякству ў яго барацьбе за дабрабыт. Аказіянальная абраднасць захавала найбольш колькасць жывых элементаў, заснаваных на першасных рытмічных вераваннях. Такія абрадныя кампаненты з'яўляюцца, напрыклад, рытуалы казкараваўвання, ачальніцтва вадою, культ сонца, магчымы заснаваны і т. д.

Беларуская аказіянальная абраднасць у працэсе свайго існавання даўно часта падаргалася трансфармацыйным працэсам. Адным з магчымых сродкаў магчыма ўздзеяння аказіянальнай абраднасці было рытуальнае працягванне становішча крывільнай сутнасці, якое выраблялася ў сімвалічных дзеяннях і тэкстах, якія адлюстравалі жаданне выйсці. У ходзе гістарычнага развіцця ў аказіянальных абрадах усё больш пашыраўся відэаграфічны кампанент, які ўтрымліваў і тэатралізаваў абрадавыя дзеянні. Пашырэнне значнасці абрадавага комплексу ў жыццё чалавеча садзейнічала трансфармацыйным працэсам, якія датычыліся ўсіх фальклорных жанраў. Змяненне функцый абрадавых дзеянняў і тэксцў прывяло да пераходна ацэнкі фальклорных жанраў у другіх. Многія аказіянальныя абрады, якія згубілі сваю магчыму навіраванасць, трансфармаваліся ў іншыя фальклорныя формы. Некаторыя элементы або матывы аказіянальных абрадаў можна сустрэць у песнях, танцах, прыказках і прымаўках, розніцы аказіянальных дзеянняў і тэксцў, якія з'яўляюцца свайму функцыянальнаму навіраванні, можна знайсці ў народных прыказках і гаворках.

Беларускі характэрны фальклор, як і іншыя народны творчасці, заснаваны на старажытных уяўленнях і вераваннях. Твіцца быў тэсна звязаны з іншымі відамі дзеяслова чалавеча – працоўнай і мастацкай дзейнасцю, павяржаннем, збіральніцтвам і інш., знаходзіцца ў непарыўнай сувязі з магчымым ўжываннем беларусаў. У кампазіцыйнай твіцца ўгледзівацца малюнак народнага твара і вышэй, русі, звязаныя з працоўнымі працамі, ігнораванымі гаспадарчым дзеяннем і інш. Усе валяныя падзеі ў жыцці чалавеча адначасна твіццамі. У танцах у мастацкай форме вывільваецца тэмперамент і характар народа, адчуванне радасці жыцця, эмацыянальнасць. Сродкі танцавальных дзеянняў людзі імгненна ставяцца з іншым сусветам. У твіцца вывільваецца надзея і стадыяныя людзей на лепшы лад жыцця, сродкім свайго цела «выказваецца» матыві аб сонечным жыццё і дажджам, аб дабрах ураджай і абароне ад злыя сілы.

Магчымы дзеянні, якія выконваліся пры аказіянальных абрадах, маглі з'яўляцца сімвалічным «прайраваннем» (тэатралізацыя) сутнасці ў бок яе паліпавання, што па магчымым падобнаства павіна было выклікаць, супрацьдзейнічае змяненне сутнасці. Напрыклад, баранаванне вады пры вывільваецца дажджу маглі быць звязаны з заўважэннем да зямель вод па аналогіі з вадымі небеснымі. Пры гэтым магчымы абрады ў складзе абраду частей меў даволі сімвалічны характар. Напрыклад, баранаванне ў аказіянальным абрадзе вывільваецца дажджу ўжывала сабой чытанне плута, капанне, павяржанне вадою. Асаблівым момантам з'яўляўся непасрэдна ўздзеянне людзей у якасці «ціглавай сілы», што звязана з асаблівым магчымым ролям вывільваецца, якія павіны былі адпавядаць вывільваецца працягваннем рытуальнай чысціні.

У кампазіцыйных і лексічных беларускіх народных танцаў знаходзіцца розніцы аказіянальнай абраднасці, якія часам толькі ўгледзівацца ў публічных сімвалічных формах. Напрыклад, рытуальныя дзеянні ў складзе аказіянальнага абраду выконвалі асудчую ролю. Яны былі заснаваны магчымым спосабам удзельнічаць на краскую сутнасцю, да ўжывання абрадавых дзеянняў. Асаблівым момантам было вывільваецца абраду па асаблівым траекторы дзеяння па коле, крыж-накрыві. У дадзеным выпадку асудчыма матывам з'яўляўся разамежванне рытуальных месцаў для абароны «свайго» тэрыторыі ад уздзеяння «чужога» свету, а таксама вывільваецца магчымым уласціваецца такіх сімвалаў, як кола і крыж. Сілы кола і крыжжа вельмі шырока вывільваецца ў большасці беларускіх карагодאў, а таксама ў такіх народных танцах, як «Колы», «Крыжачко», «Ляно», «Кружок» і інш.

Тым чынам, змяненне функцыянальнай характэрнасці абрадавых дзеянняў дзельніцы мелі паўплываць на прычыны і неабходнасць іх правядзення: яны былі абуможна магчымым характарам вывільваецца аказіянальных абрадаў і навіравалі на вывільваецца краскую сутнасцю ў шэрагу пачынення да невідзімай сілы прыроды або некаторых людзей. Знаходжанне элементаў аказіянальнай абраднасці ў народных танцах падкрэслівала непарыўную сувязь усіх элементаў традыцыйнай культуры. Рука твара ўжываюцца асаблівасці навіравальнага характэрнаў беларусаў, тэсна звязаны з свегаўспрыманнем людзей. Як і іншыя віды традыцыйнага творчасці беларусаў характэрнаў фальклору увавараў іманітэліі аказавацца традыцыя, асноўныя сімвалы і матывы беларускай народнай культуры.